

Hadis Değerlendirmelerinde Bütünlük,
Dr. Selçuk Coşkun, Aktif Yayınevi,
Ankara 2003, 356 sayfa

Cumhuriyet dönemi Türkiye'sinde İlahiyat fakültelerinin açılmasıyla, İslâm kültür tarihinin en yoğun ilgi alanı olan hadis sahasıyla ilgili çalışmalar, farklı bir açılım kazandı. Bu çerçevede yapılan çalışmaların temelde iki meseleyi; hadislerin tespiti ve delâleti problemini ele aldığı söylenebilir. Bugüne kadarki çalışmalarda, bu iki mesele, kimi zaman en özellikli yönüyle, kimi zaman ise çok teknik bir yaklaşım tarzıyla işlendi. Yaklaşık seksen-doksan yıllık bu birikimin faydalı bir hale gelmesi için, parçalar hâlinde yapılan çalışmaların bir arada değerlendirilmesi çok büyük bir ehemmiyet arz etmektedir. Nitekim bunun farkına varılması sonucu, çağdaş hadis çalışmalarında dikkat edilmesi gereken hususları belirlemeye yönelik birtakım çalışmalar da yapılmıştır. Ne var ki, bu çalışmalar daha çok meseleyi teorik açıdan ele alıp genel/ideal kaide-lerden söz etmektedirler. Bu yüzden işin pratik/uygulamalı yönü ihmal edilmiştir.

Dr. Selçuk Coşkun'un *Hadis Değerlendirmelerinde Bütünlük* adlı çalışması, bu boşluğu doldurma amacına matuf olarak büyük bir öneme sahiptir. Daha önceleri teorik olarak ortaya konulmaya çalışılan prensipler bu eserde, teorik ve kavramsal çerçeve yanında, pratiğe yönelik boyutuyla ele alınmakta ve ayrıca tespit edilen esaslara riayet edilmeden yapılan çalışmaların ne gibi olumsuz durumlara sebep olduğu, örneklerle somutlaştırılıp, okuyucuya, niçin bir usûl dairesinde hadislerle yaklaşılması gerektiği gösterilmektedir.

Büyük bir çaba ve birikimi yansıtan eserde, şimdiye kadar yapılmış çalışmalar incelenmiş ve ismiyle de uygunluk arz edecek tarzda bir bütünleştirme faaliyetine girişilmiştir.

Eser bir giriş ve üç bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde (s. 13-19) Cumhuriyet dönemi hadis çalışmaları tasnif edilip, bu çalışmaların genel karakteristiği hakkında bilgiler verilerek, genel hatlarıyla bir değerlendirmede bulunulmuştur.

‘Hadiste Bütünlük ve Önündeki Engeller’ başlığını taşıyan birinci bölümde (s. 21–98), önce ‘Hadiste Bütünlük’ ifadesi kavramsal açıdan incelenmiş ve bir çerçeve çizilmeye çalışılmıştır. ‘Genel Anlamda Bütünlük’ başlığı altında (s. 21–25) felsefi anlamda bütünlük kelimesi üzerinde durulmuş, ‘Hadis ve Bütünlük’ başlığı (s. 25–35) ile de hadis ve bütünlük arasındaki ilişki ortaya konulmaya çalışılmıştır.

‘Bütünlük Önündeki Bazı Engeller’ adlı ikinci ana başlık altında (s. 35–98), hadis değerlendirmelerinde dikkat edilmesi gereken esaslar tespit edilmeye çalışılmış; tespit edilen bu esaslara riayet edilmediği için düşülen hatalara dair örnekler verilmiştir. Bu konunun alt başlıklarında ise Ana Kaynaklardan Uzaklaşma (s. 35–66), Hadis İstilahlarına Vâkıf Olmama (s. 67–84), Hadislere Ön Yargılı Yaklaşım (s. 84–98) şeklinde ifadeler yer verilmiştir.

İkinci bölüm ‘*Tespitte Bütünlük (Senet ve Metin Tenkîdinde Bütünlük)*’ (s. 99–223) şeklinde isimlendirilmiştir. ‘*Örnek Hadis Bağlamında Metin Tenkîdinde Bütünlük*’ alt başlığında (s. 99–158) hadisleri oluşturan senet ve metin unsurları ayrı başlıklar altında örnek bir hadisin ışığında sunulmaya çalışılmıştır. Konuya girmeden evvel senet tenkîdinde bütünlük ifadesinden neyin kastedildiği izah edilmiş ve kavramsal çerçeve tespit edilmeye çalışılmıştır. Örnek hadisin senetleri ilk önce ayrı ayrı verilmiş ve bütüncül tarzda senet tenkîdinin nasıl yapılacağı somut olarak ortaya konulmuştur. Daha sonra ‘*Örnek Hadis Bağlamında Metin Tenkîdinde Bütünlük*’ başlığıyla (s. 159–223) sahâbî râviler esas alınarak önce tüm rivayetlerin metinleri verilmiş, sonra bu rivayetlerin asgarî müşterekleri tespit edilmiş ve nihayet rivayetlerin metinleri bütünleştirilmeye çalışılmıştır. Bütünleştirilen bu rivayetler daha sonra sırasıyla Kur’an’a, aynı konudaki diğer hadislere, tarihî bilgilere ve akla arz edilerek metin tenkîdi yapılmıştır.

Üçüncü bölüm ‘*Anlama ve Anlatımda Bütünlük*’ (s. 225–317) ana başlığını taşımaktadır. Bu bölüm çalışmanın en dikkat çeken kısımlarından birisini teşkil etmektedir. Şimdiye kadarki çalışmalarda, fazlaca üzerinde durulmayan anlatımda bütünlük üzerinde durulmaktadır. ‘*Anlamada Bütünlük*’ (s. 225–294) konusunda bilimsel çalışmaların olmazsa olması denilebilecek kavramsal çerçeve tespit edilmiş ve konu, ‘*Anlamı Anlama Üzerine*’ (s. 225–238), ‘*Anlamada Bütünlüğü Sağlayan Temel Unsurlar*’ (s. 239–294) genel başlıklarıyla irdelenmektedir. Birinci kısmın alt başlıkları, ‘*Anlama*’ (s. 225–226), ‘*Hadis-Fıkıh ve Anlama*’ (s. 226–235), ‘*Yeni Anlama Metodolojisine Doğru*’ (s. 235–238); ikinci kısmın alt başlıkları ise ‘*Hadîsi Dil Özellikleri Bütünlüğünde Anlamak*’ (s. 239–259), ‘*Hadisi Bağlam Bütünlüğünde Anlamak*’ (s. 259–284), ‘*Hadîsin Bağlayıcılığını Tespit etmek*’ (s. 284–294) olarak belirlenmiştir.

‘*Anlatımda Bütünlük*’ (s. 295–317) konusunun alt başlıklarını ise ‘*Anlatan-Anlayan Bütünlüğü*’ (s. 295–300) ve ‘*Anlayanın Hadis-Sünnet Bilgisi*’ (s. 301–317) oluşturmaktadır. Çağdaş çalışmalarda, anlatım yönü üzerinde fazlaca

durulmayan hadisler bu yönüyle daha ayrıntılı çalışmalara ihtiyaç duymaktadır. Çünkü yapılan çalışmalar ancak sağlıklı bir anlatımla değer kazanacak ve topluma faydalı olacaktır. Bu itibarla çalışmaların değerinin, aslında onların sağlıklı anlatımıyla doğru orantılı olduğu söylenilebilir.

Sonuç bölümünde araştırmacı Kur'ân'ın nasıl bütünlük içerisinde ele alınması gerekiyorsa, hadislerinde bir bütünlüğünün olduğu ve bu bütünlük içerisinde ancak doğru anlaşılabilceğini ifade etmektedir (s. 319–320). Bir konudaki hadislerin bir araya getirilmesi olarak tarif edilen 'bütünlük'ün aslında bu kadar sade/kolay bir ameliye olmadığı ve karmaşık bir yapı arz ettiği ifade edilmekte ve önce hadislerin sıhhatinin tespiti sağlandıktan sonra eldeki hadislerin bütüncül tarzda anlaşılması ve anlatılması gerektiği ifade edilmektedir (s. 230). Anlatım esnasında muhatabın tanınmasının lüzumu üzerinde durularak anket, mülakat, vs. işlemlerle muhatap çevrenin tanınması ve onlara uygun metotlarla sunumun yapılması gerektiği dile getirilmektedir (s. 320–321). Bu çalışmanın sonucunda gerek sübût, gerek delâlet ve gerekse anlatım esnasında oluşturulan bu bütünlük ile Hz. Peygamber'in murâdının anlaşılıp, parçacı yaklaşımlarla yapılan istismarın önüne geçileceği vurgulanmaktadır (s. 231).

Eser 'Bibliyografya' (s. 323–349) ve 'Şahıs İsimleri İndeksi' (s. 351–356) ile sona ermektedir. Bibliyografyası oldukça zengin olan eser, erken döneme ait klâsik kaynaklardan, Türkçe ve yabancı dilde günümüzde yazılmış hadis eserlerine; felsefeden filolojiye ve fıkıh usûlüne hatta disiplinler arası eserlere kadar, genişliğine ve derinlemesine bakıldığında hayli doyurucu bir kaynak havuzuna sahip görünmektedir.

Çalışmada ilk plânda olumsuz gibi görünen birtakım hususlar dikkatleri çekmektedir: Sözelimi, bazı yerlerde fazlaca teknik ayrıntılara girilmiş, bazen de kısmî tekrarlara düşüldüğü olmuştur. Ayrıca kitabın sonunda karma indeksin olmayışı da istifade imkânını azaltmaktadır. Bununla birlikte, büyük bir mesai ve çaba ürünü olan eserin hadis sahasında önemli bir boşluğu dolduracağı ümit edilmektedir.

Abdulvahap ÖZSOY, Arş. Gör.

ATAÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, ERZURUM